O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASINING SHAKLLANISHI VA 2023-YILGI YANGI TAHRIRINING HUQUQIY AHAMIYATI

Ergasheva Shoxista

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Namangan filiali tarix yo’nalishi IV-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **Shamsiddinov Bahodir**

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining mustaqillik davrida shakllanishi, 1992-yilgi Asosiy qonunning tarixiy o‘rni va 2023-yil 30-apreldagi referendum orqali qabul qilingan yangi tahrirning mazmuni tahlil qilinadi. Normativ-huquqiy hujjatlarni tarixiy-qiyosiy hamda tizimli tahlil qilish orqali davlatning konstitutsiyaviy tavsifi, inson huquqlarining kafolatlari, ijtimoiy davlat tamoyili va Konstitutsiya normalarining bevosita amal qilishi masalalari yoritiladi. Tadqiqot huquqiy normalarning yangilanishi bilan ularning amaliy ijrosi o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Konstitutsiya, O‘zbekiston, referendum, huquqiy davlat, ijtimoiy davlat, inson huquqlari, konstitutsiyaviy islohot, qonun ustuvorligi.

Abstract

This article examines the formation of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the historical role of the 1992 Constitution, and the legal significance of its revised version adopted by referendum on 30 April 2023. Using historical-comparative and systematic legal analysis, it explores constitutional statehood, human rights guarantees, the social state principle, and the direct applicability of constitutional provisions. The study distinguishes normative reforms from the practical challenges of implementation.

Keywords: Constitution, Uzbekistan, referendum, rule of law, social state, human rights, constitutional reform.

Аннотация

В статье рассматриваются становление Конституции Республики Узбекистан, историческая роль Основного закона 1992 года и правовое значение новой редакции, принятой на референдуме 30 апреля 2023 года. На основе историко-сравнительного и системного анализа исследуются принципы правового и социального государства, гарантии прав человека и прямое действие конституционных норм. Отдельное внимание уделено вопросам практической реализации конституционных положений.

Ключевые слова: Конституция, Узбекистан, референдум, правовое государство, социальное государство, права человека, конституционная реформа.

Kirish (Introduction)

Konstitutsiya davlat tuzilishi, hokimiyat vakolatlari, inson va fuqaroning asosiy huquqlari hamda jamiyat va davlat munosabatlarini belgilaydigan oliy yuridik kuchga ega hujjatdir. O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin yangi davlatning huquqiy poydevorini yaratish dolzarb vazifaga aylandi. 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan Konstitutsiya mustaqil davlat institutlarini shakllantirishning muhim huquqiy asosi bo‘ldi [1].

2023-yil 30-aprelda o‘tkazilgan referendumda Konstitutsiyaning yangi tahriri qabul qilinishi konstitutsiyaviy rivojlanishning navbatdagi bosqichini boshlab berdi [2]. Tadqiqotning maqsadi — ikki davr konstitutsiyaviy rivojlanishining uzviyligini ochish, yangi tahrirda mustahkamlangan asosiy prinsiplarga huquqiy-tarixiy baho berish va ularning amaliy ahamiyatini aniqlash.

Materiallar va metodlar (Methods)

Tadqiqotning asosiy manbalari 1992-yilgi Konstitutsiyaning qabul qilinishiga oid rasmiy ma’lumotlar, 2023-yilgi Konstitutsiya matni, O‘RQ–837-son Konstitutsiyaviy qonun va vakolatli davlat organlarining rasmiy tushuntirishlaridir [1–4]. Tarixiy-qiyosiy metod orqali konstitutsiyaviy rivojlanish bosqichlari solishtirildi; normativ-huquqiy tahlil bilan yangi tahrirdagi prinsiplar o‘rganildi; tizimli yondashuv orqali shaxs, jamiyat va davlat o‘rtasidagi munosabatlar baholandi. Mazkur ish empirik so‘rov emas, hujjatlar tahliliga asoslangan nazariy tadqiqotdir.

Natijalar (Results)

Birinchidan, 1992-yilgi Konstitutsiya davlat suvereniteti, xalq hokimiyatchiligi va hokimiyatlar bo‘linishining huquqiy asoslarini belgilab berdi. Bu hujjat mustaqil davlatning siyosiy va huquqiy institutlarini tashkil etishda tayanch vazifasini bajardi [1].

Ikkinchidan, yangi tahrirdagi Konstitutsiya 6 bo‘lim, 27 bob va 155 moddadan iborat. Avvalgi tahrirdagi 128 moddaga nisbatan moddalar soni 27 taga ko‘paygan. Rasmiy ma’lumotlarda normalar soni 275 tadan 434 taga yetgani qayd etiladi [3, 4]. Ushbu raqamlar hujjat hajmi va tartibga solish doirasi kengayganini bildiradi, biroq ularning o‘zi ijro samaradorligini isbotlamaydi.

Uchinchidan, 1-moddada O‘zbekiston boshqaruvning respublika shakliga ega bo‘lgan suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat sifatida ta’riflangan [2]. Bu konstitutsiyaviy formula davlatning huquqiy tabiatini va ijtimoiy majburiyatlarini birgalikda ifodalaydi.

To‘rtinchidan, Konstitutsiyaning oliy yuridik kuchi va to‘g‘ridan-to‘g‘ri amal qilishi mustahkamlangan. Bu qoida konstitutsiyaviy huquq va kafolatlarni huquqni qo‘llash jarayonida bevosita hisobga olish zaruratini kuchaytiradi [2].

Beshinchidan, yangilangan Konstitutsiyada ta’lim, sog‘liqni saqlash, mehnat, ijtimoiy himoya va inson qadr-qimmati bilan bog‘liq kafolatlarga kengroq o‘rin berilgan. Bular ijtimoiy davlat prinsipining normativ ifodasidir [2, 4].

Oltinchidan, Konstitutsiyaga o‘zgartirish kiritish tartibi alohida belgilangan: 154-moddaga muvofiq, o‘zgartirishlar tegishli konstitutsiyaviy qonun yoki referendum orqali amalga oshiriladi; mazkur modda ayrim qoidalarni qayta ko‘rib chiqishni ham taqiqlaydi [2].

Muhokama (Discussion)

Konstitutsiyaviy islohotni faqat moddalar sonining ortishi sifatida baholash yetarli emas. Muhim masala — yangi normalar orqali davlat va fuqaro o‘rtasidagi munosabatlar qanday o‘zgarishi, davlat organlari zimmasidagi majburiyatlar qanchalik aniq ifodalanishi va shaxs huquqlarini himoya qilish vositalarining qay darajada ishlashidir. Shu jihatdan huquqiy davlat va ijtimoiy davlat tamoyillarining bir hujjatda mustahkamlanishi alohida ahamiyat kasb etadi [2, 4].

Huquqiy davlat prinsipi davlat hokimiyatining qonun bilan cheklanishini, ijtimoiy davlat prinsipi esa ijtimoiy ehtiyojlarga javob beruvchi siyosat yuritishni nazarda tutadi. Ularning o‘zaro uyg‘unligi qonunlarning sifatli ishlab chiqilishi, sud va ma’muriy amaliyot, davlat xizmatlari hamda jamoatchilik nazorati bilan belgilanadi. Shu sababli konstitutsiyaviy kafolatlarning amaliy natijasini alohida statistik va institutsional tadqiqotlar orqali baholash zarur.

Tarixiy nuqtayi nazardan 1992-yilgi Konstitutsiya mustaqil davlatchilik asoslarini yaratgan bo‘lsa, 2023-yilgi tahrir mavjud huquqiy tizimning maqsad va kafolatlarini qayta ifodaladi. Bu jarayon uzluksizlik va yangilanishning birgalikdagi namunasidir. Shu bilan birga, yangi tahrirning barcha ijtimoiy natijalari yuzasidan qat’iy xulosa chiqarish uchun normativ matn tahlili yetarli emas.

Xulosa (Conclusion)

Tahlil natijalariga ko‘ra, O‘zbekiston Konstitutsiyasi mamlakatning mustaqil davlatchilik tarixida ikki muhim bosqichni ifodalaydi: 1992-yilda konstitutsiyaviy asoslarning yaratilishi va 2023-yilda ularning keng ko‘lamda yangilanishi. Yangi tahrirda huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat tavsiflari, inson huquqlarining kafolatlari hamda

Konstitutsiyaning bevosita amal qilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur yangilanishlarning samaradorligi esa konstitutsiyaviy normalarning izchil qo‘llanishi, huquqiy madaniyat va institutsional javobgarlik bilan chambarchas bog‘liq. Kelgusida sud amaliyoti, ijtimoiy kafolatlarning bajarilishi va fuqarolarning huquqiy xabardorligini empirik o‘rganish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan). Tarixiy qabul qilinishi to‘g‘risidagi ma’lumotlar: https://lex.uz/uz/acts/-6449033

2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-apreldagi referendumda qabul qilingan yangi tahrir (amaldagi matn). https://lex.uz/docs/-6445145

3. O‘zbekiston Respublikasining 2023-yil 1-maydagi O‘RQ–837-son «O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi to‘g‘risida»gi Konstitutsiyaviy Qonuni. https://lex.uz/uz/acts/-6449033

4. O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali. «Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi mazmun-mohiyati». https://gov.uz/oz/olduzedu/sections/view/25336

5. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining rasmiy axborot portali. «Yangi tahrirdagi Konstitutsiya haqida». https://www.constitution.uz/oz/pages/yangi_tahrirdagi_konstitutsiya

6. Gulbaxor, M., & Bahodir, S. (2025). TIL O ‘RGANISHDA CHATGPT, TARJIMA TIZIMLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI. TADQIQOTLAR, 76(3), 17-21.

7. Muzaffar, G., & Bahodir, S. (2025). INSON ORGANIZMIDA UCHRAYDIGAN ICHKI KASALIKLAR. TADQIQOTLAR, 76(2), 71-74.

8. Bakhodir, S., & Dilshoda, R. (2025). EASTERN THINKERS OF THE ERA OF THE FIRST RENAISSANCE. Global Science Review, 8(1), 682-687.

9. Zebo, N., & Bahodir, S. (2025). O ‘RTA ASRLARDA ANGLIYA (V-XV ASRLAR). Global Science Review, 11(1), 85-90.

10. Шамсиддинов, Б., & Гуламов, М. (2023). ЛОГИЧЕСКИЕ СООТНОШЕНИЯ ФИЛОСОФИИ С ЛИТЕРАТУРОЙ. Oriental Art and Culture, 4(3), 332-335.

11. Shamsiddinov, B. J., & Jakbaraliyva, Z. (2022). Scientific and Empirical Relations of Philosophy and Literature. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 7, 70-73.

12. Abdullaev, U. B., & Shamshiddinov, B. (2024). O ‘RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDAGI ETNIK NOMLAR. Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar, 1(1).

13. Шамсиддинов, Б. Ж., & Жакбаралиева, З. О. (2022). АБУ АЛИ ИБН СИНО ТИББИЙ ТАРБИЯ ХУСУСИДА. Oriental Art and Culture, 3(2), 670-674.

14. Shamsiddinov, B. (2022). The importance of supporting innovative activities of entrepreneurs in uzbekistan. ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 8.071, 11(11), 165-170.

15. Шамсиддинов, Б. Ж. (2023). МАМЛАКАТИМИЗ МИЛЛИЙ ЮКСАЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙФАЛСАФИЙ АСОСЛАРИ. Oriental Art and Culture, 4(5), 345-350.

16. Шамсиддинов, Б. (2020). Тарбия жараёнида шар мутафаккирларининг қ педагогик ва психологик қарашлари. In Актуальные вопросы развития современного общества, экономики и профессионального образования (pp. 268-271). Российский государственный профессионально-педагогический университет.

17. Shamsiddinov, B. B. DINSHUNOSLIKNING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI.

18. Shamsiddinov, B. B. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi.

19. YANGI, V. T. V. M., & YONDASHUVLARI, T. H. OZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TALIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI “ZAMONAVIY JAHON TARIXSHUNOSLIGIDA FARG’ONA.

20. YANGI, V. T. V. M., & YONDASHUVLARI, T. H. OZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TALIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI “ZAMONAVIY JAHON TARIXSHUNOSLIGIDA FARG’ONA.

21. Shamsiddinov, B. B. DINSHUNOSLIKNING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI.

22. Shamsiddinov, B. B. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi.

23. Shamsiddinov, B. M. U. (2026, June). HISTORICAL AND ETHNOGRAPHIC FEATURES OF POTTERY-RELATED RITUALS IN THE FERGANA VALLEY. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 135-143).

24. Ruxshona, A., & Bahodir, S. (2026). IS'HOQXON IBRATNING MA'RIFATPARVARLIK FAOLIYATI VA ILMIY MEROSI. Ustozlar uchun, 104(1), 284-292.

25. Bahodir, S. (2026). TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O 'RNI VA AHAMIYATI. Лучшие интеллектуальные исследования, 78(1), 496-510.

26. Bahodir, S. (2026). ZAMON TANLAMAS TRAGEDIYA: SOFOKLNING "SHOH EDIP" ASARIDA TAQDIR, BILISH VA INSON MAS'ULIYATI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 79(2), 274-279.

27. Farangizbegim, S., & Bahodir, S. (2026). QADIMGI HINDISTON SIVILIZATSIYASI: SHAKLLANISHI, TARAQQIYOT BOSQICHLARI VA JAHON TARIXIDAGI O 'RNI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 79(2), 267-273.

28. Farangizbegim, S., & Bahodir, S. (2026). 1918–1939-YILLARDA GERMANIYA: VEYMAR RESPUBLIKASIDAN NATSISTLAR DIKTATURASIGACHA. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 79(2), 254-266.

29. Farangizbegim, S., & Bahodir, S. (2026). ARAB XALIFALIGI TARIXI (NARSHAXIYNING "BUXORO TARIXI" ASARI MISOLIDA). Ustozlar uchun, 105(1), 306-318.

30. Farangizbegim, S., & Bahodir, S. (2026). IJTIMOIY SIYOSAT VA UNING AMALGA OSHIRILISH BOSQICHLARI. Лучшие интеллектуальные исследования, 78(1), 482-495.

31. Шамсиддинов, Б. (2026). СОЗДАНИЕ 3D-АНАТОМИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ ВНУТРЕННИХ ОРГАНОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ДАННЫХ КТ/МРТ: ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ХИРУРГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ. Ustozlar uchun, 106(3), 268-279.

32. Dilrabo, M., Odina, Z., & Bahodir, S. (2026). ARAB XALIFALIGINING ILK DAVRIDA XULOFOI ROSHIDUN BOSHQARUVI: SIYOSIY INSTITUTLAR, HUDUDIY KENGAYISH VA ICHKI ZIDDIYATLAR. Ustozlar uchun, 106(2), 564-573.